

УДК 330.924

Зварич Р.Є. к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, Тернопільського національного економічного університету

Зварич І.Я. к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Тернопільського національного економічного університету

ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню Євразійського економічного простору та напрацюванню напрямів позиціонування українських економічних інтересів. Визначено теоретичні основи зіткнення глобальних інтересів в економічному просторі. Визначено місце України в Євразійському економічному просторі. Сформульовано перспективи розвитку економіки України в контексті зрушень Євразійських глобальних інтересів.

Ключові слова: економічні інтереси, економічний простір, гео економічний атлас, організаційно-економічна карта, зіткнення цивілізацій, глобальний конфлікт.

Стратегічне планування у гео економічному просторі є не просто процесом визначення оптимального рівня інтернаціоналізації з використанням переваг міжнародного розподілу праці. Національна зовнішньоекономічна стратегія на сьогодні не повинна обмежуватися формуванням зовнішньоторговельних доктрин, а орієнтуватися на глобальні інтереси в економічному просторі. Вирішення цієї проблематики знаходиться у площині виявлення та ідентифікації тих полів, завдяки використанню яких можна не тільки показово продемонструвати розвиток основних процесів та тенденцій сучасного світоустрою, але і, виходячи з багатофакторності світової системи, приймати стратегічні рішення. Проте так чи інакше, але Україна постійна знаходиться перед вибором куди інтегруватись в Європу чи Азію. В цьому сенсі відносини України з Європою і Азією можуть відіграти визначальну роль в історичному майбутньому української держави. За сучасного економічної ситуації Україні варто диференціювати власний остаточний вибір щодо цих двох діаметрально протилежних світів, адже країні потрібні як дешеві енергоресурси та товари з Азії так і задекларовані можливості її європейської перспективи в ЄС.

Аспекти розвитку особливостей євразійських цивілізаційних зіткнень досліджували різні вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед вчених, які зробили значний внесок у дослідження поняття та видів економічних інтересів слід відзначити: Е. Авдокушкін, В. Белозубенко, З. Бжезинський, Е. Журавская А. Мокій, Є. Савельєв та ін. Питання суті та структури економічного простору вивчали: Г. Аніліоніс, В. Дергачов, Г. Кочетова, Д. Лук'яненко, В. Яковець та інші. Проте і досі немає детального дослідження, яке стосується питання парадигми економічних інтересів України в контексті Схід-Захід. Метою статті є теоретичне дослідження суті економічних інтересів, місця України в Євразійському економічному просторі та позиціонування в цьому контексті українських економічних інтересів.

1. Теоретичне дослідження суті економічних інтересів

Головним викликом суспільного розвитку в умовах глобалізації стає підміна національного інтересу глобальним інтересом, реалізовувати який покликана кожна нація, оскільки вона об'єктивно включена в процес глобалізації. Глобальний інтерес варто розглядати як необхідну умову та засіб світового розвитку, а також здебільшого як виклик, що призводить до зникнення національного інтересу, позбавляючи тим самим окрему національну державу можливості реалізації власної стратегії суспільного розвитку. При цьому, недоцільним є розгляд глобального та національного інтересів у певному тотожному зв'язку, тому що вони як такі можуть між собою і не перетинатись. Це підтверджується й концепціями окремих дослідників, які вказують на те, наскільки могутньою сама по собі є національна держава, наскільки вона є здатною до реалізації власного національного, а потім вже і глобального інтересу. Так, на думку І. Крістола, маленька нація може відчувати, що її національний інтерес починається і закінчується на її кордонах: саме тому її зовнішня політика майже завжди має оборонний характер, тоді як велика нація з широким колом інтересів на додаток до матеріальних турбот завжди має ідеологічні інтереси. Саме тому в умовах глобалізації, яка декларує високий рівень взаємозалежності між державами, окрема могутня держава, маючи для

цього відповідні пріоритети (економічний, політичний, а головне – військовий), може вдаватись до нав'язування світові свого національного інтересу, але в такому контексті він уже буде мати глобальний характер [1].

Економічні інтереси близькі за природою до економічних потреб, але вони не тотожні останнім (див. рис.1). Інтереси – це усвідомлені потреби існування різних суб'єктів господарювання, це суспільна форма прояву розвитку економічних потреб. Економічний інтерес – це користь, вигода, яка досягається в процесі реалізації економічних відносин. Це мотив та стимул соціальних цілеспрямованих дій економічних суб'єктів з метою отримання певних результатів для задоволення різноманітних потреб (див. рис. 1).

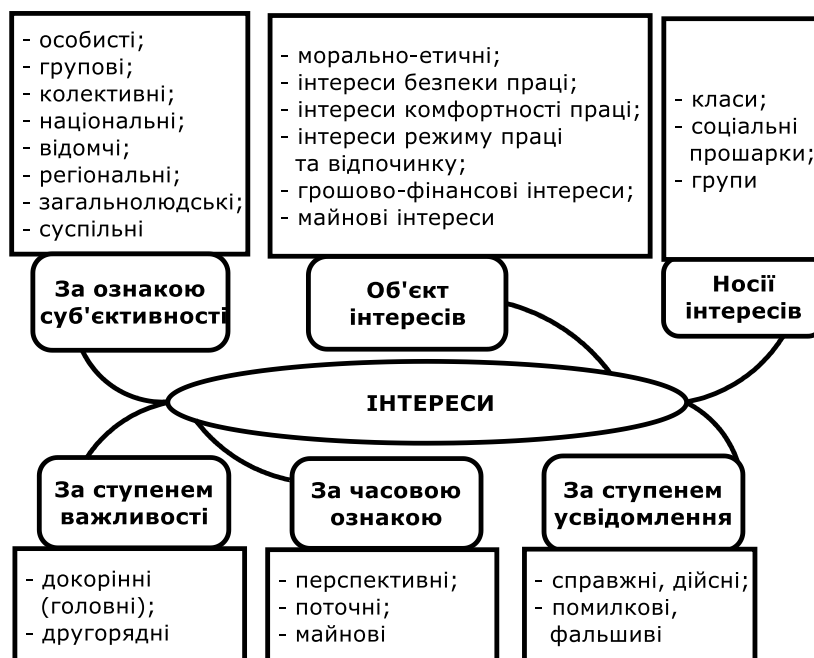

Рис. 1. Класифікація економічних інтересів.

Джерело: [Складено автором за: 2].

Тобто, економічний інтерес – це реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб. Економічний інтерес є породженням і соціальним проявом потреби. Інтерес виникає, коли задоволення потреби усвідомлюється як конкретна мета (максимізація прибутку, привласнення товару, користування або володіння певним товаром тощо). Отже, економічні інтереси – це усвідомлені потреби існування різних суб'єктів господарювання. Генезис інтересу полягає у відборі свідомістю найважливіших

потреб для задоволення, реалізації їх. Економічні інтереси не тотожні потребам, їхньому задоволенню. По-перше, економічні інтереси знаходять своє вираження у поставлених цілях та діях, спрямованих на задоволення потреб.

Основні засоби реалізації інтересів особистих (приватних) є зростання індивідуальних доходів за рахунок заробітної плати в умовах найму; колективних, групових - виступає накопиченням колективного багатства, максимізація прибутку, фонду заробітної плати; державних (суспільних) є державна підприємницька діяльність, зростання економічної ефективності суспільного виробництва і національного доходу. Державний інтерес має такі складові свого прояву [3]:

- а) суспільно-економічні інтереси – частина інтересів держави та інших суб'єктів господарювання збігається (оподаткування в розумних межах, виділення державних інвестицій та субвенцій, тарифне стимулювання експорту та ін.);
- б) інтереси державної бюрократії – інтереси саморозвитку державної системи, що є кооперативним додатком до інтересів держави;
- в) інтереси самоконтролю та оптимізації громадянського суспільства – держава не може бути виразником інтересів одного класу чи прошарку, в демократичному суспільстві вона частіше виступає як інститут консенсусу.

Сутність економічних інтересів суспільства завжди суперечливе. Наприклад, інтереси конкретних суб'єктів економічних відносин (покупця і продавця, найманого працівника і підприємця і т.д.) не завжди збігаються. З іншого боку, особистий інтерес найманого працівника не можна реалізувати, якщо не буде реалізовано інтерес підприємства, на якому він працює. Тому кожне суспільство постає перед проблемою пошуку ефективного механізму їх узгодження, співвідношення та пріоритетності. Основні шляхи поєднання економічних інтересів [5]:

- ✓ в умовах командно-адміністративної системи жорстке субординоване підпорядкування одних економічних інтересів іншими (не державний інтерес а колективний, не інтерес а особистий інтерес): така або приблизно така субординація (підпорядкування особистого інтересу державному)

спотворювала мотиваційну поведінку економічних суб'єктів; пригнічувала стимулювальну роль потреб;

- ✓ у сучасній ринковій економіці координоване узгодження різнобічних інтересів усіх економічних суб'єктів на принципах: панування приватного особистого інтересів, панування приватної власності та ринкової форми організації суспільного виробництва, ринкове стихійне регулювання інтересів і свідоме регулювання тощо.

Глобальний інтерес, у свою чергу, виявляє чітко увиразнену потребу реалізації геополітичної стратегії заради розвитку та функціонування світу у сучасних глобалізаційних умовах. Це вказує на те, що глобальний інтерес має трансцендентний і транснаціональний характер, адже він відображає зміст національного інтересу кожної окремої держави і стосується світового устрою в цілому. Тобто це свідчить про те, що глобальний інтерес незалежно від того, яка саме ідея закладена у його змісті, має бути реалізованим та дотриманим як у межах кожної національної держави, так і на глобальному рівні. Виходячи із цього доцільно визначити, що являє собою зміст глобального інтересу, тобто які складові елементи глобальних потреб розвитку сучасного світу він має відображати. Так, основним складовим елементом глобального інтересу є реалізація ідеї глобальної справедливості.

У контексті визначення сутності глобального інтересу на особливу увагу заслуговує концепція установки Д. Узнадзе, яка розкриває зміст чотирьох фундаментальних станів ментальності, які характерні для кожного громадянина незалежно від того, на території якої б національної спільноти він не проживав. Дослідник намагався визначити основні соціально-психологічні стани, які формують комплекс поведінки громадянина. До таких комплексів відносять критерії домінантності однієї нації над іншою, які вчений називає манією форми, манією подолання, манією релаксації та манією управління (див. рис. 2). Виходячи із цього Д. Узнадзе запропонував формулу циклічної логіки, яка розкриває закономірності зміни інтересів, якими керується нація протягом певної доби історичного розвитку і які з необхідністю визначаються

об'єктивними умовами та факторами такого розвитку. Більше того, спільність складових елементів такого інтересу є засобом інтеграції зусиль між націями щодо реалізації їх спільних потреб. Унаслідок цього такі інтереси, якими керуються окремі нації на певному етапі історичного розвитку, перетворюються на форму глобального інтересу [6].

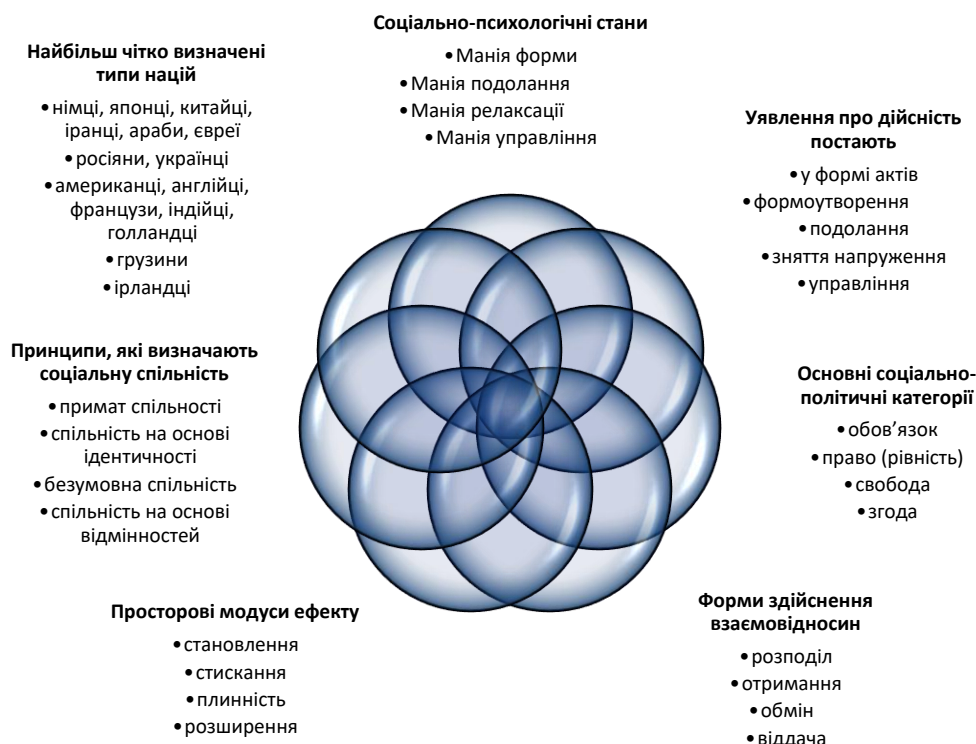

Рис. 2. Критерії домінантності в контексті реалізації глобальних інтересів.

Джерело: [Складено автором].

У контексті визначення сутності глобального інтересу доцільно чітко розмежовувати поняття глобального та геополітичного інтересу. На нашу думку, геополітичний інтерес може розглядатись як складовий елемент глобального інтересу, але лише з точки зору окремої держави. Глобальні інтереси в цьому плані - це такі інтереси, які характеризують розвиток світу в цілому, тоді як геополітичні інтереси представляють інтереси окремої держави щодо реалізації принципів її зовнішньої політики. Так, на думку Дж. Фейблмана, геополітичні інтереси – це інтереси, які забезпечують економічну та політичну вигоду для держави, зокрема її безпеку шляхом освоєння та поставлення у залежність від себе інших держав та суспільних інститутів доступними методами, тобто це прагнення досягнути абсолютних переваг перед іншими країнами у всіх

напрямах, особливо у сфері високих технологій, та шляхом економічного й політичного тиску та прямої агресії з метою забезпечення абсолютної керованості певною ситуацією [7]. Національний інтерес є важливим складовим елементом менталітету нації, який визначається його характерологічними рисами, стилем життєдіяльності, історичним досвідом, стереотипами, рівнем національної ідентичності. На думку М. Комлевої, національні інтереси являють собою сформовану в масовій свідомості потребу в певній геополітичній дії для забезпечення виживання та розвитку нації як цілісної структури. Це безпосередньо вказує на те, що для кожної національної держави в умовах глобалізації першочерговим завданням має бути концентрація зусиль для реалізації національних інтересів. [9].

Отже, національний інтерес сьогодні має визначати рівень захищеності інтересів держави в умовах глобалізації та наявність відповідних стратегій їх захисту. Це також пояснюється тим, що в умовах глобалізації держава перетворюється на головного геополітичного суб'єкта реалізації національного та державного інтересів. Безумовно, вплив глобалізації змінює традиційно усталену систему національних інтересів, проте жодною мірою не можна ставити питання про скасування національних інтересів як таких, адже головне завдання – правильно їх ідентифікувати. Основу формування національних інтересів в умовах глобалізації закономірно становлять геополітичні стереотипи, які підміняють національний інтерес загальнолюдськими цінностями. Це свідчить про те, що національна держава має відмежуватись від власного національного простору у своєму розвитку і еволюційно включитись у глобальний простір. Проте сподівання на реалізацію такого інтересу в умовах глобалізації є марними, оскільки не існує жодної національної держави, яка б була здатною принести у жертву свої інтереси заради інтересів інших держав, якщо при цьому вона не переслідує інших стратегічних цілей. Тому важливим питанням, яке розкриває логіку такого розуміння проблеми, є чітка ідентифікація національних інтересів, а на основі цього і створення ієрархії інтересів, які найбільшою мірою відповідають сучасним глобалізаційним умовам розвитку.

2. Місце України в Євразійському економічному просторі

Народно-господарський комплекс України включає такі види промисловості як важке машинобудування, чорна та кольорова металургія, суднобудування, виробництво автобусів, легкових та вантажних автомобілів, тракторів та іншої сільськогосподарської техніки, тепловозів, верстатів, турбін, авіаційних двигунів та літаків, обладнання для електростанцій, нафто-газової та хімічної промисловості тощо. Крім того, Україна є потужним виробником електроенергії. В Україні налагоджено виробництво ракетноносіїв, супутників та обладнання для дослідження космосу, військової техніки. Україна – транзитна держава через яку проходить 5 з 10 міжнародних транспортних коридорів Європи. Сільськогосподарське виробництво України формує 16-22% національного доходу країни. Україна має значні запаси кам'яного вугілля (Донецький і Волинський басейни) і бурого вугілля (Дніпровський басейн); невеликі родовища нафти і природного газу розташовані в Прикарпатті і на північному сході республіки. Понад 30% електроенергії в Україні дають АЕС. Власні паливні ресурси забезпечують лише 58% потреб України, інші імпортується (з Росії і Туркменістану). У 2009 р. структура споживання електроенергії та палива: 144,3 млрд. кВт год. Вугілля та продукти його переробки – 64,2 млн. т; природний газ – 65,8 млрд. куб. м; нафта і газовий конденсат – 16,9 млн. т. [8].

Економіка України займала 39 місце серед всіх економік світу за загальним розміром ВВП – у 2011 році – 165,24 млрд. доларів США, 53 в 2012 р. (136,416 млрд. доларів США; зростання ВВП – +0,3%), а його зростання було на рівні +5,2% (див. рис. 3). У 2010 році зростання ВВП склало 4,2%, промислове виробництво зросло на 11% (у 2009 році мало місце падіння на 21,9%), обсяги експорту збільшилися на 29,6%. Ці позитивні тенденції зберігалися і у 2011 році – у січні-лютому обсяги промислового виробництва збільшилися у порівнянні з відповідним періодом 2010 року на 10,5%, експорт – на 46,8%. Приріст ВВП у 5,2% дав змогу громадянам України в цілому в 2011 році купити на 15% товарів і послуг більше, ніж у 2010 році. Найбільші темпи зростання обсягів продажу в

порівняних цінах спостерігалися щодо придбання автомобілів, комп'ютерної та іншої обчислювальної техніки, одягу, електро побутових товарів, будівельних матеріалів, овочів, кондитерських виробів, м'ясопродуктів та молокопродуктів.

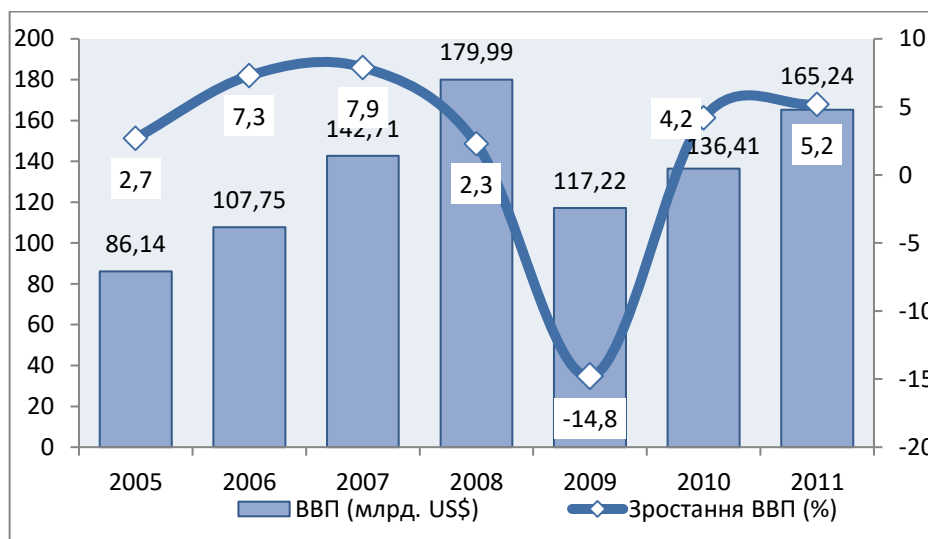

Рис. 3. Динаміка приросту ВВП в Україні.

Джерело: [Складено автором за даними: http://databank.worldbank.org/data/Popular_indicators/].

Обсяги надходжень до держбюджету за 2011 рік перевищили показники 2010 року і становили 314 млрд. 572,5 млн. грн., а надходження до загального фонду Держбюджету зросли на 28%, до 265 млрд. 823 млн. грн. Це дорівнює 103,3% планових показників. Надходження від сплати податку на прибуток становили 54 млрд. 739,4 млн. грн. (115,1% до плану), що на 18 млрд. 775,2 млн. грн. або на 52,2% більше за показник 2010 року. Сума ПДВ з вироблених в Україні товарів становила 76 млрд. 175,5 млн. грн. (100,2% до плану). Це на 22 млрд. 538,5 млн. грн. (на 42%) перевищило відповідний показник 2010 року. Крім того, надходження до спецфонду бюджету становили 48 млрд. 749,8 млн. грн. За рівнем видатків на ведення домашнього господарства Україна посіла останнє місце серед країн Східної Європи [8].

В Україні протягом 1995–2004 рр. обсяги промислового виробництва збільшилися на 40 %, майже вдвічі зросла продуктивність праці. Економічні трансформації, створення ринкових засад функціонування і розвитку, зміни форм власності разом з організаційною реструктуризацією підприємств (понад 90% підприємств мають недержавну форму власності) істотно змінили можливості розвитку промислового комплексу. Якщо темп зростання реального

ВВП у 2004 р. становив 12,15% (у 2003 р. – 9,6%), а темп зростання обсягу промислового виробництва – 12,5% (у 2003 р. – 15,8%), то в 2005 р. він був рекордно низьким – 2,7 %, а в 2009 р. -14,8 % . Спостерігалось уповільнення промислового виробництва на фоні зростання реального ВВП, що свідчить про відсутність стабільного процесу використання НТП галузей промисловості. Планувалось, що у 2012 році ВВП України повинно було досягнути рівня 2007 року та становити приблизно 142 млрд. доларів. Уряд мав наміри забезпечити цей рівень ВВП за рахунок визначених урядом пріоритетних галузей, таких як ІТ та фармацевтика, а також виробництво зерна. Але цього рівня не вдалося досягнути. За оцінкою Держстату, номінальний ВВП за 2012 р. становив 1 400 млрд. грн. Реальний ВВП за 2012 р. порівняно з 2011 р. становив 100,2% [8].

Разом з тим, за показником ВВП на душу населення, Україна у 2012 р. зайняла 133 місце серед 227 економік світу (з показником 3615 доларів США). ВВП зріс порівняно з попереднім роком на 4,3%, а подушний ВВП за ПКС склав 6,7 тисяч доларів США (в 2007 р. – 7,1 тис. доларів США). Станом на 1 січня 2012 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну склав 44,7 млрд. дол. США, що на 8,5% більше обсягів інвестицій на початок 2010 р., та в розрахунку на одну особу становив 978,5 дол. США, обсяг реальний ПІІ спав в порівнянні до попередніх років до рівня 7 млрд. дол. США (див. рис. 4). Найбільшими країнами-інвесторами є Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Велика Британія. Надходження до держбюджету від внутрішніх і зовнішніх державних запозичень за 2011 рік становили 80 млрд. 655 млн. грн. при річному плані 116 млрд. 109 млн. грн. Вперше за 4 роки зламано негативну тенденцію зростання державного боргу. Завдяки виваженій борговій політиці на кінець 2011 року рівень боргу становив 27% від ВВП, тоді як 2010 року показник був близько 30%. У 2011 році формувалися позитивні тенденції та стимули для довгострокового економічного зростання на основі усунення диспропорцій розвитку та зміцнення конкурентоспроможності економіки України. Ключовими елементами економічної політики були заходи з

енергоефективності й енергозбереження, розбудови транспортно-комунікаційних мереж, стимулювання інноваційних процесів тощо [11].

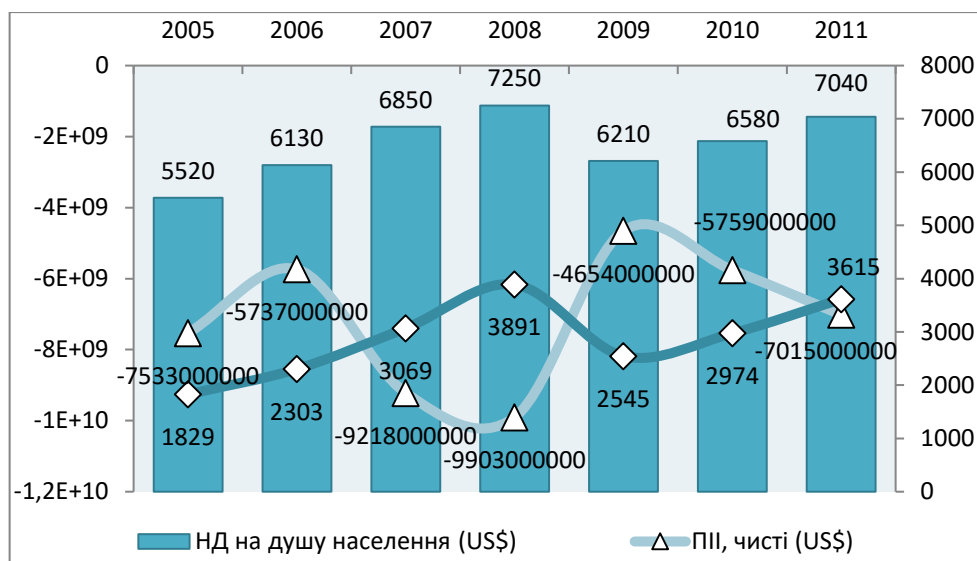

Рис. 4 Подушовий дохід та прямі іноземні інвестиції в Україні.

Джерело: [Складено автором за даними: http://databank.worldbank.org/data/Popular_indicators/].

У 2008 р. Україна виконала свої зобов'язання щодо вступу до Світової організації торгівлі та створення сприятливого внутрішнього економічного середовища. 16 травня 2008 року Україна стала 152-м членом СОТ. Результати 2011 року – поживлення зовнішньоекономічної діяльності, зростання товарообороту. Зовнішній товарооборот України у 2011 році збільшився на 40% і становив 152 млрд. дол. США. За I півріччя 2012 р. експорт товарів склав 33677,8 млн. дол. США, імпорт – 40893,8 млн. дол. Порівняно з відповідним періодом 2011р. експорт збільшився на 2,7%, імпорт – на 6,6%. Від'ємне сальдо становило 7216 млн. дол. (за I півріччя 2011р. також від'ємне – 5563 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,82 (за I півріччя 2011р. – 0,86). Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 209 країн світу. Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 36,8% від загального обсягу експорту, Азії – 27%, Європи – 24,7%, у т.ч. до країн ЄС – 24,2%, Африки – 7,8%, Америки – 3,5%, Австралії і Океанії – 0,1%. Найсуттєвіші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації – 26,1% від загального обсягу експорту, Туреччини – 5,6, Єгипту – 4,1%, Польщі – 4%, Казахстану – 3,9%, Індії – 3,5% та Італії – 3,5% (див. рис. 5) [11].

Оснoву товарної структури українського експорту склали чорні метали та вироби з них – 29,3% від загального обсягу експорту (зменшення на 9,4% проти I півріччя 2011р.). Мінеральні продукти становили 12,1% (зменшення на 13,8%), продукти рослинного походження – 11,9% (збільшення на 76,2%), механічні та електричні машини – 9,6% (збільшення на 7,3%), засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 8% (збільшення на 17,2%), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,3% (зменшення на 2,3%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 6% (збільшення на 6,2%), готові харчові продукти – 4,6% (збільшення на 12,6%). У загальному обсязі експорту товарів у порівнянні з відповідним періодом попереднього року збільшилась частка зернових культур з 4,5% до 9,3%, залізничних локомотивів – з 5,5% до 6,2%, жирів та олій тваринного або рослинного походження – з 5,8% до 6%, механічних машин – з 4,9% до 5,2%. Натомість зменшилась частка чорних металів – з 28,8% до 24,8%, палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки – з 8% до 6%, руд, шлаку і золи – з 5,6% до 5,1% [10].

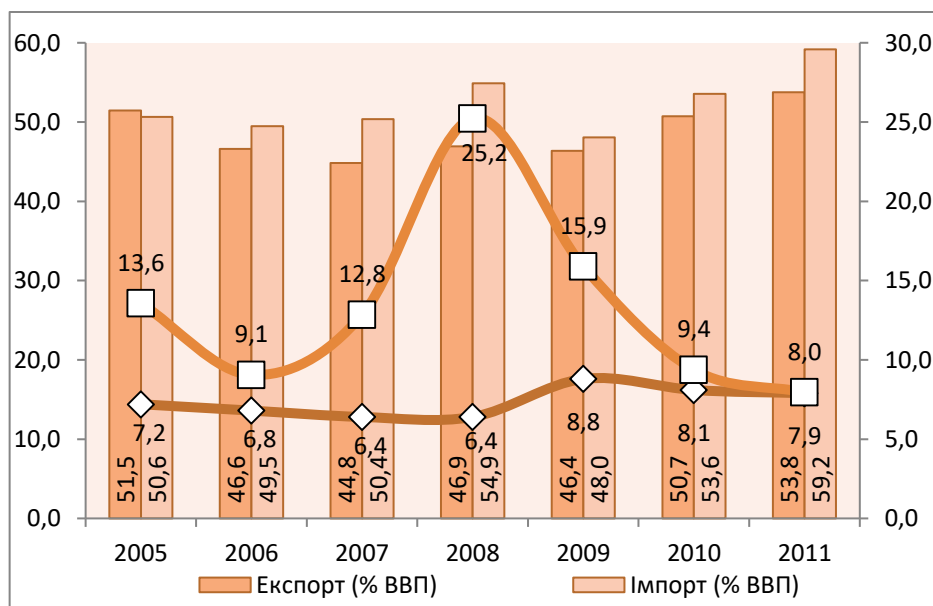

Рис. 5 Стан зовнішньої торгівлі, безробіття та інфляція в Україні.

Джерело: [Складено автором за даними: http://databank.worldbank.org/data/Popular_indicators/].

Імпорт з країн СНД становив 41,7% від загального обсягу, Європи – 32%, у т.ч. з країн ЄС – 30,5%, Азії – 19,2%, Америки – 5,8%, Африки – 1%, Австралії і Океанії – 0,3%. У загальному обсязі імпорту найбільші надходження

здійснювались з Російської Федерації – 33,3%, Китаю – 8,2%, Німеччини – 8,1%, Білорусі – 6,1%, США – 4%, Польщі – 3,9% та Італії – 2,7%. Збільшилися імпорتنі поставки з Білорусі на 49,2%, Італії – на 32,2%, США – на 30,2%, Китаю – на 22,9%, Польщі – на 14,3%, Німеччини – на 9,4%. Поставки з Російської Федерації зменшилися на 9,7%. Мінеральні продукти склали 33,5% обсягу імпорту товарів (зменшення на 8,6%). На поставки механічних та електричних машин припадало – 15,2% (збільшення на 18,6%), засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів – 10,3% (збільшення на 61,9%), продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 9,9% (збільшення на 6,9%), недорогих металів та виробів з них – 6,2% (на рівні I півріччя 2011р.), в тому числі чорних металів та виробів з них – 4,3% (збільшення на 0,8%), полімерних матеріалів, пластмас та виробів з них – 5,1% (зменшення на 1,8%), готових харчових продуктів та продуктів рослинного походження – по 3,3% (збільшення на 1,6% та 29,2% відповідно) від загальної вартості імпорту. У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка механічних машин з 7,9% до 8,9%, засобів наземного транспорту, крім залізничного – з 6,1% до 7,7%, електричних машин – з 5,7% до 6,3%. Частка палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки зменшилась з 37,1% до 31,8%, пластмас, полімерних матеріалів – з 4,2% до 3,9%, чорних металів – з 3,3% до 2,9% [8].

Рівень безробіття в Україні за методологією Міжнародної організації праці за підсумками 2012 року становив 8,0% від загальної кількості працездатного населення країни (див. рис. 5). Згідно з повідомленням, при цьому показник безробіття серед міського населення становив 8,1%, серед сільського – 8,3%, серед жінок – 7,2%, серед чоловіків – 8,9%. У віковому розрізі найвразливішими виявилися чоловіки у віці 25-29 років, серед них показник безробіття становив 10,6%. За даними Держстату, на 1 березня 2013 р. в Державній службі зайнятості було зареєстровано 589,1 тис. безробітних, що на 4,4% більше, ніж на 1 лютого. Офіційний показник безробіття в лютому поточного року становив 2,1% від загальної кількості населення працездатного віку, що на 0,1 п.п. вище за сіневий показник. Так, в березні 2013 р. в Україні рівень безробіття в порівнянні з лютим

знизився на 0,1 п.п. – до 2%. За даними Держстату, в березні 2013 р. в Державній службі зайнятості було зареєстровано 571,6 тис. безробітних (564,5 в січні і 589,1 тис. у лютому), з них 450,3 тис. осіб отримують допомогу з безробіття. Середній розмір допомоги на одного безробітного в березні 2013 р. склав 1194 грн. (1089 в січні і 1069 грн. в лютому) (див. рис. 5) [8].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) прогнозує інфляцію в Україні в 2012 р. на рівні 7,4%, прогноз на 2013 р. не змінився – 5,9%. У той же час листопадовий консенсус-прогноз Міністерства економічного розвитку і торгівлі України за індексом цін виробників був поліпшений до 5,8% проти 7,9% трьома місяцями раніше. Індекс-дефлятор ВВП, згідно з прогнозом, на кінець року складе 6,8% (9% у серпневому прогнозі). У 2012 р. експерти прогнозують підвищення середньої заробітної плати в Україні до 3040 грн., в 2013 р. – до 3384 грн. При цьому зростання реального наявного доходу населення, за їх прогнозом, знизиться з 9,6% в 2012 р. до 4,8% в 2013 р. Раніше міністерство економічного розвитку і торгівлі прогнозувало, що в Україні інфляція за підсумками 2012 р. не перевищить 4-5%. Також зазначено, що в листопаді-грудні поточного року може відзначатися зростання інфляції. За даними Держстату, дефляція в Україні за 10 місяців 2012 р. (жовтень 2012 р. до грудня 2011 р.) склала 0,3%, в жовтні ц.р. до вересня ц.р. індекс споживчих цін (ІСЦ) становив 100,0%. Інфляція в жовтні 2012 р. до жовтня 2011 р. склала 0%.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) нещодавно поліпшив прогноз інфляції в Україні з 4% до 1,5%. Експерти нагадали, що рівень інфляції знизився з 11,9% у червні 2011 р. до рекордно низького показника мінус 1,2% у червні 2012 р. у зв'язку зі зниженням світових цін на продовольство і більш суворої монетарної політикою. Останнім часом темп інфляції знову збільшився, так як відновилося зростання цін на продовольство. Раніше Світовий банк знизив прогноз інфляції в Україні в 2012 р. з 9,4% до 6,1%. У свою чергу вітчизняні експерти прогнозують деяке прискорення темпу інфляції, оскільки очікується низький рівень врожайності, в порівнянні з минулим роком. Нещодавно в Sberbank Investment Research відзначили, що якщо уряд вирішить скорегувати

регульовані тарифи і перейти на гнучкіший режим обмінного курсу, тоді зростання ІСЦ за весь рік може скласти близько 3,0%. Якщо ж цього не відбудеться, споживча інфляція в 2012 році навряд чи перевищить 2%. У держбюджеті на 2012 р. прогноз інфляції закладений на рівні 7,9%. Згідно з даними Eurostat, Україна з показником інфляції в 4,6% зайняла третє місце серед країн Європи [10].

За попередніми даними, чисельність населення в Україні на 1 січня 2013 скоротилося на 85,8 тис. осіб – до 45 млн. 547,8 тис. осіб (див. рис. 6). Станом на початок 2014 р. міське населення буде складати 31 млн. 361,8 тис. осіб, сільське – 14 млн. 186 тис. осіб. Середня чисельність населення за 2012 р. складе 45 млн. 590,7 тис. чоловік, при цьому середня чисельність міського населення – 31 млн. 371,4 тис. чоловік, сільського – 14 млн. 219,3 тис. осіб. Чисельність населення України у вересні 2012 р. вперше виросла за кілька років і склала 45 млн. 559,235 тис. осіб. В Україні вперше за багато років народжуваність перевищила смертність, вперше з'явилися позитивні дані по скороченню смертності та підвищенню народжуваності. За прогнозом ООН, при збереженні динаміки скорочення населення до 2030 р. кількість українців зменшиться до 39 млн.

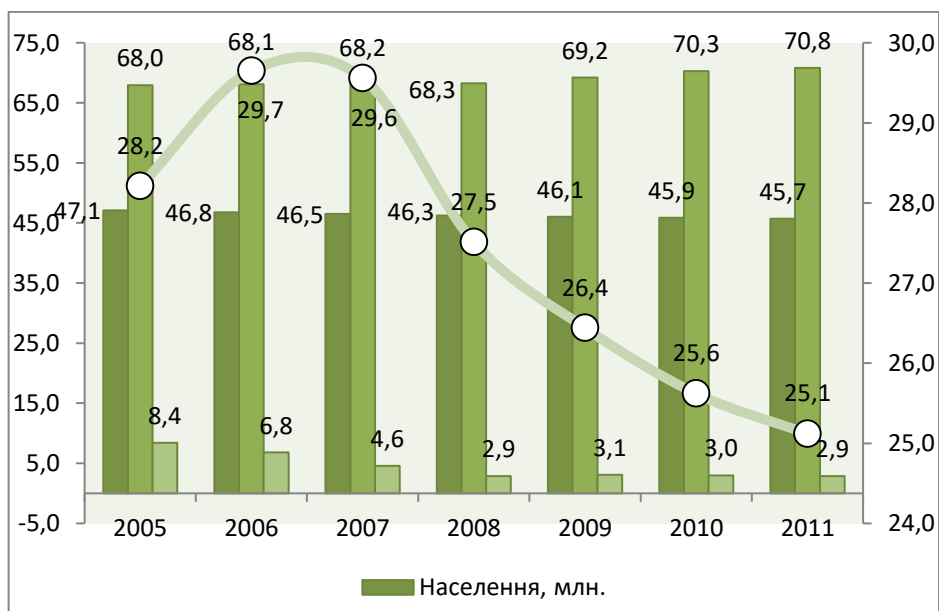

Рис. 6. Стан та якість демографії в Україні.

Джерело: [Складено автором за даними: http://databank.worldbank.org/data/Popular_indicators/].

За даними Національної академії наук України, більш як 60% українців вважають себе бідними. Разом з тим, за всіма оцінними критеріями бідності вони такими не є. Найцікавіший феномен української бідності – це суб’єктивна бідність. У нас бідність за самооцінкою перевищує істотно всі можливі оцінки об’єктивної бідності. Суб’єктивна бідність сьогодні становить 60 відсотків. Із сучасної точки зору, доцільно використати поняття відносної бідності, коли людина не в змозі забезпечити собі „середній стандарт життя, властивий українському суспільству”. За цим критерієм бідними в Україні є 24 відсотки населення. Тобто, кожна четверта людина не в змозі собі забезпечити середній стандарт життя, властивий нашому суспільству. Більше того, яскравим прикладом такої ситуації є рівень коефіцієнта GINI, що для України становить – 25,1% (див. рис. 6). Вцілому, рівень бідності сьогодні оцінюється за кількома критеріями. Зокрема, якщо говорити про рівень бідності за прожитковим мінімумом, то він в Україні становить близько 14-16% від усього населення. До таких відносяться ті, у кого споживання нижче прожиткового мінімуму на одну персону. За структурним критерієм, коли сім’я витрачає понад 60% свого бюджету на харчування, в Україні досить високий відсоток бідних – 42%. Якщо визначати бідність за критеріями споживання (коли питома вага витрат на харчування перевищує 60% у бюджеті сім’ї), то тут ситуація продовжує гіршати. Це свідчить про продовження впливу кризи на рівень життя населення. Криза з життя простих людей ще не пішла. І справді їх купівельна спроможність і можливості забезпечити елементарні потреби продовжують бажати кращого.

3. Напрями позиціонування українських економічних інтересів

Східний вектор для України є досить перспективним, адже на ці країни припадає значна частина українського експорту. Проте, несприятливою є тенденцією зростання китайського експорту на східні ринки, зокрема на ринки країн АСЕАН, в тому числі тих категорій товарів, які є конкурентними українським. В умовах функціонування зони вільної торгівлі Китай-АСЕАН, регіоналізації китайської валюти та зміцнення китайсько-асеанівських економічних зв’язків в цілому, українські товари відчують більшу

дискримінацію на східноазійських ринках. Так, ринки країн АСЕАН є значними споживачами сталі – щорічний обсяг споживання перевищує 40 млн. т, з якого більше половини складають імпортні поставки. Запровадження режиму вільної торгівлі АСЕАН-Китай надало істотних переваг китайській металургійній продукції. Співробітництво в сфері машинобудування є перспективним з цілою низкою країн АСЕАН (на відміну від того ж Китаю, де рівень конкуренції є високим, а держава захищає національне виробництво). Саме в цьому регіоні зберігається стійкий попит на машини й устаткування для будівельної промисловості, нафтохімії, нафто- і газовидобутку, переробки сільгосппродукції тощо. Дальша лібералізація регіонального ринку була б сприятливою для створення виробничих мереж в регіоні. Звичайно, це потребуватиме значних капіталовкладень, а також врахування фактору нарощування аналогічної продукції з Індії та Китаю [4].

Особливо перспективним видається співробітництво у цій галузі з В'єтнамом – країною, яка має чи не найбільш високі показники економічного зростання в регіоні. Сприятливим чинником двостороннього співробітництва є історична пам'ять (українські спеціалісти закладали основи в'єтнамської промисловості, багато в'єтнамських кваліфікованих кадрів здобували освіту в СРСР). Країна наразі переживає період індустріальної модернізації, яка охоплює галузі важкої та легкої промисловості, будівництва. Але слід зазначити, що рівень зовнішньоторговельних обмежень В'єтнаму вищий ніж в інших країнах АСЕАН. Крім того, такі країни як Японія, Китай, Республіка Корея, Тайвань належать до провідних у сфері машинобудування, а, з урахуванням створення ними зон вільної торгівлі з країнами АСЕАН, конкуренція для українських товарів значно збільшується. Для України залишається відкритим сегмент недорогої технічної продукції.

Затребуваною на ринках Південно-Східної Азії є українська агропромислова продукція. З огляду на зростання населення регіону, а також урізноманітнення продовольчих вподобань (відхід від споживання суто рису і кукурудзи) потреба в зерновому імпорті зростатиме. За прогнозами експертів,

попит на пшеницю в регіоні до 2018 р. зросте до 36 млн. т. щорічно у порівнянні із нинішніми 20-23 млн т. І ці показники не враховують такі величезні ринки як китайський та індійський. Потенціал України для забезпечення азійських країн зерновими може бути реалізований вже в найближчі роки. Через повінь на початку 2011 р. один із основних постачальників зернових в регіоні – Австралія значно скоротила обсяги експорту. Україна могла б наростити тут свою присутність, однак подовження експортних обмежень на вивіз зернових, а також поступове скорочення площ посівів зернових на користь технічних культур, зокрема, рапсу не дозволяють цього зробити.

Країни Східної Азії традиційно є значними споживачами української продукції ВПК. Регіон стабільно утримує перші місця за імпортом зброї (за даними СІПРІ, на нього припадає 41 % світового збройного трансферу). Особливе місце тут належить Китаю. Очікується, що через три роки обсяг торгівлі зброєю з ним сягне позначки 1,2 млрд. дол. Паралельно, Китай сам перетворюється на конкурента України на збройових ринках Південно-Східної Азії. Фактично, за даними Kanwa Asian Defence тільки В'єтнам, Філіппіни та Бруней не є покупцями китайської зброї. Всі інші країни ПСА більшою або меншою мірою вже зав'язані на китайські поставки. Таким чином, за основними статтями українського експорту до країн Південно-Східної Азії, Китай перетворюється на потужного конкурента України, що вже зараз можна віднести до ризиків для вітчизняної економіки, яка має чітко виражений експортоорієнтований характер. Відповідно до вищезазначено пропонуємо наступні рекомендації щодо позиціонування українських економічних інтересів в Азії:

- Аналіз економічного розвитку Азії дозволяє дійти висновку про динамічність перерозподілу ринків і формування преференційних торговельних режимів у регіоні, а також наявності конкуруючих моделей регіоналізму. Успішність позиціонування українських економічних інтересів у Східній Азії значної мірою буде залежати від того, як Україна та різні за своєю вагою країни Азії зможуть гармонізувати свої економічні

та політичні інтереси. Наразі все свідчить про те, що регіон і надалі буде стрімко розвиватися в економічному відношенні безвідносно до того, який саме формат інтеграційного об'єднання виявиться більш життєздатним і буде нарощувати імпорт з чого зможе скористатись Україна.

- Говорити про набуття повноправного членства Україною в одному із інтеграційних об'єднань ПСА наразі доцільно стосовно АСЕМ. Приєднання України до цього форуму доцільне з точки зору географічного розташування, яке робить Україну природною зв'язувальною ланкою між Європою та Азією. Членство в АСЕМ дозволить Україні приєднатися до перспективних економічних, фінансових та інфраструктурних проектів євразійського масштабу.
- Україні слід вивчити можливість підписання Договору про дружбу і співробітництво з країнами Південно-Східної Азії, який відкріє перспективи тіснішої взаємодії з АСЕАН. Заслуговує на увагу досвід Туреччини як позарегіональної держави, яка у 2010 р. підписала подібний договір. Активізація всебічного діалогу з інтеграційними структурами в Східній Азії вже зараз потребує створення механізму представництва України при секретаріатах організацій, розгляду можливості набуття статусу партнера по діалогу. Це надасть можливість розробляти довгострокові плани співробітництва, вчасно схоплювати та реагувати на економічні потреби і можливості регіону, у відповідності з ними перебудовувати систему пріоритетів у зовнішньоекономічній діяльності, бути готовою до будь-яких економічних регіональних змін.
- Створення в регіоні численних зон вільної торгівлі та встановлення преференційних відносин в середині інтеграційних структур в ПСА не відповідає інтересам України з точки зору нарощування та диверсифікації експорту. В цьому контексті очікуване підписання угоди про вільну торгівлю із Сінгапуром, переговори про що тривають, також не є механізмом збільшення українського експорту, оскільки після приєднання України до СОТ для українських виробників фактично діє режим вільної

торгівлі на території Сінгапуру. Підписання угоди покликане відкрити український ринок для товарів походженням із Сінгапуру або тих, які він реекспортує (здебільшого походженням із Китаю). На думку експертів, ефективнішим для України було б створення зони вільної торгівлі не з окремими країнами, а з азійськими інтеграційними структурами. Втім це питання потребує вивчення з огляду на специфіку експорту країн ПСА та їх взаємодоповнюваність з українським експортом.

- Враховуючи жорстку конкуренцію на ринках машинобудування, металургії та озброєнь Південно-Східної Азії, Україні слід опрацювати пропозиції щодо реалізації привабливих комплексних проектів виробничої кооперації, залучення України до реконструкції та модернізації у відповідних галузях. Особливу увагу слід звернути на розвиток відносин з В'єтнамом і Брунеєм як країнами, які мають потужний економічний потенціал та зацікавлені у диверсифікації своїх економічних зв'язків.

Співпраця України з проєвропейським вектором, зокрема країни ЄС є взаємовигідною у сфері енергобезпеки. Відповідно до цього, пропонуємо наступні напрями позиціонування українських економічних інтересів у сфері енергетичної безпеки.

Стабільне та довгострокове постачання енергоресурсів. Україна, територією якої проходить близько 80% російського експорту газу на європейські ринки, важлива для ЄС у контексті гарантування безпеки, прозорості та надійності транзиту енергетичних ресурсів. Згідно з прогнозами, імпорт енергоресурсів до ЄС зросте до 2030 року з нинішніх 50% до 70%. Резерви Північного моря виснажуються, тому імпорт природного газу до країн ЄС перевищить 440 млрд. куб. м на рік. Їхні економіки критично залежатимуть від стабільного постачання енергоресурсів з Росії та Центральної Азії. А це, своєю чергою, залежатиме також від того, наскільки прозорою та комфортною для користувачів стане транзитна енергетична інфраструктура нашої держави.

Диверсифікація джерел постачання енергоресурсів. ЄС, як і Україна, продовжує залишатися надзвичайно залежним від поставок російської нафти та

газу. Україна та Європейський Союз зацікавлені шукати альтернативні джерела постачань енергетичних ресурсів, особливо з огляду на те, що частка імпортованих до ЄС російських вуглеводнів поступово знижується. У цьому контексті спільним інтересом може бути співпраця з країнами Середньої Азії, зокрема Туркменістаном, Казахстаном та Азербайджаном з метою використання потужностей української трубопровідної інфраструктури в рамках нових проектів.

Диверсифікація шляхів постачання енергоресурсів. Одним із пріоритетних напрямів роботи Європейського Союзу є пошук нових шляхів постачання нафти та газу. Хоча Україна має бути зацікавлена в розширенні маршрутів постачання енергоресурсів власною територією. Передусім, це – газопровід „Білий потік”, який має забезпечити постачання центральноазіатського газу до Європи Каспійським морем, Південним Кавказом, Чорним морем і Україною. Він може стати альтернативою російським проектам. Важливим також є енергетичне співробітництво в Чорноморському регіоні, зокрема впровадження інтегральної програми дослідження шельфу Чорного моря в його північно-західній частині, де, за попередніми оцінками, розташовані значні поклади нафти й газового конденсату.

Реформування енергоринку та збереження контролю над ним. Україні належить пройти шлях лібералізації внутрішнього ринку енергетики, враховуючи всі існуючі зовнішні ризики та досвід європейських реформ. Зміни на ринку мають розпочатися з адаптації вітчизняного законодавства до *acquis communautaire* і стандартів Міжнародного енергетичного агентства (МЕА).

Модернізація енергетичної інфраструктури, включаючи основні газо- та нафтопроводи до Європи. Україні потрібно переконати як постачальника, так і країн-споживачів у тому, що транзит енергоносіїв її територією є надійним та економічно обґрунтованим. На тлі зростання власного попиту ЄС буде зацікавлений у повній завантаженості українських потужностей, навіть якщо буде введено в дію інші проекти.

Посилення ядерної безпеки. Потрібно посилювати співпрацю у будівництві сховищ відпрацьованого ядерного палива, а також тимчасових сховищ твердих відходів. Водночас є ще великий потенціал для розширення співпраці. Враховуючи успішний досвід кваліфікації ядерного палива корпорації Westinghouse на Южноукраїнській АЕС та з огляду на підписаний контракт на постачання палива згаданого виробника з 2010 року, перспективним є створення спільно з зарубіжними партнерами елементів замкненого паливно-ядерного циклу.

Джерела та література:

1. Барлыбаев Х.А. Общая теория глобализации и устойчивого развития. М. – 2010. – 284 с.
2. Дворніков М. Міжнародна економіка. Навч. посібник для студ. екон. спец. / М. Дворніков // Вінниця. – ВДТУ. – 2011. – 201 с. 16
3. Журавская Е. Региональная интеграция в развивающемся мире: немарксистские теории и реальность (на примере АСЕАН) / Е.Журавская // М.: «Наука». Главная редакция восточной литературы. – 2007. – с. 7-8.
4. Мокій, А. Концептуальні засади моделювання соціально - економічного розвитку України: інституціональні загрози та глобальні виклики / А. Мокій, М. Флейчук, А. Гуменюк // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011.– Вип. 125. – С. 60-62.
5. Оболенский В. Глобализация мировой экономики // Мировая экономика и международные отношения . – 2009. – №3. – с. 23-34. 37
6. Письмак В. Тенденції глобалізації. // Економіст. – 2010. – №1.
7. Савельев Є. Глобальні світоцивілізаційні процеси та економічна політика країн, що розвиваються / С.І. Юрій, Є.В.Савельев // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – № 5. 49
8. Статистика / Державна служба статистики України, 1998-2012 // Режим доступу до даних: <http://ukrstat.gov.ua/>. 58
9. Філіпенко А. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель / А.Філіпенко // Економіка України. – 2009. – № 6. – С. 11-22. 61
10. World Economic Outlook Databases (WEO). International Monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx>.
11. World Trade Organization. – Annual Report. – 2011. – Geneva: WTO. – 2012.

ADNOTACJA

Roman Zvarych, Iryna Zvarych "Paradigm interesów gospodarczych Ukrainy".

Artykuł bada Eurazji przestrzeni gospodarczej i kierunki opracowywania pozycjonowanie ukraińskich interesów gospodarczych. Teoretyczne podstawy zderzenie interesów w globalnym środowisku gospodarczym. Analiza ekonomiczna w Europie i Azji, a miejsce Ukrainy w euroazjatyckiej przestrzeni ekonomicznej. Stworzony perspektywy gospodarki Ukrainy w kontekście globalnych zmian interesów Eurazji. Celem artykułu jest analiza możliwości globalnego konfliktu interesów w przestrzeni euroazjatyckiej gospodarczego i pozycjonowanie w kontekście ukraińskich interesów gospodarczych. Obiekt jest globalnym interesom w euroazjatyckiej przestrzeni ekonomicznej. Przedmiotem badania jest zestaw teoretycznej i stosowanej aspektów globalnego konfliktu interesów w Eurazji. Otrzymane wnioski i innowacji : jest stworzenie teoretycznych podstaw globalnego konfliktu interesów w otoczeniu gospodarczym , określania miejsca Ukrainy w euroazjatyckiej przestrzeni ekonomicznej i określenie kierunków pozycjonowanie ukraińskich interesów gospodarczych .

Słowa kluczowe: interesy gospodarcze i ekonomiczne przestrzeni, atlas geo -ekonomicznych, organizacyjnych i ekonomicznych map , zderzenie cywilizacji , globalnego konfliktu.

ANNOTATION

Roman Zvarych, Iryna Zvarych "Paradigm of economic interests Ukraine".

Article is devoted to research of Eurasian economic space and elaboration directions positioning Ukrainian economic interests. The theoretical bases of clash the global interests in economic space are determined. The economic analysis of Europe and Asia is provided and the place of Ukraine in Eurasian economic space is determined. Prospects of Ukrainian economy development in the context of changes the Eurasian global interests are formulated. The aim of article is research of features the global clash of interests in the Eurasian economic space and positioning in the context of Ukrainian economic interests. Object are global interests in the Eurasian economic space. The subject of research is set of theoretical and applied aspects of the global clash of interests in Eurasia. The resulting conclusions and innovation are: establishing the theoretical foundations clash of interests in the global the economic space, determining the place of Ukraine in Eurasian economic space and defining directions positioning Ukrainian economic interests.

Keywords: economic interests, economic space, geo-economic atlas, organizational and economic map, clash of civilizations, global conflict.

АННОТАЦИЯ

Роман Зварич, Ирина Зварич «Парадигма экономических интересов Украины».

Статья посвящена исследованию Евразийского экономического пространства и наработке направлений позиционирования украинских экономических интересов. Определены теоретические основы столкновения глобальных интересов в экономическом пространстве. Проведен экономический анализ Европы и Азии и определено место Украины в Евразийском экономическом пространстве. Сформулированы перспективы развития экономики Украины в контексте сдвигов Евразийских глобальных интересов. Целью статьи является исследование особенностей столкновения глобальных интересов на Евразийском экономическом и позиционирования в этом контексте украинских экономических интересов. Объектом исследования являются глобальные интересы на Евразийском экономическом пространстве. Предметом исследования является совокупность теоретических и прикладных аспектов столкновения глобальных интересов в Евразии. Полученные выводы и их новизна: заключаются в установлении теоретических основ столкновения глобальных интересов в экономическом пространстве; определении Украины в Евразийском экономическом и обрисовке направлений позиционирования украинских экономических интересов.

Ключевые слова: экономические интересы, экономическое пространство, геоэкономический атлас, организационно - экономическая карта, столкновение цивилизаций, глобальный конфликт.